

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/8, p. 109-132

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11928>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

This article was checked by iThenticate.

FAİZSİZ FİNANS DÖNGÜSÜNÜ OLUŞTURMA AÇISINDAN ADİL EKONOMİK DÜZEN SÖYLEMİNİN KREDİLEŞME İLKELERİ VE UYGULANABİLİRLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İrfan ERSİN - Selman DURAN***

ÖZET

1980'ler itibariyle Türkiye'de Milli Görüş geleneğinin temsilcisi olan Refah Partisinin ekonomik sisteme dair çözüm önerisi bağlamında ortaya çıkan Adil Ekonomik Düzen söylemi, faizsiz bir sistem öngörüsünde bulunmuştur. 1990'lı yıllarda popüler olan bu söylem, toplum nezdinde de karşılık bulmuş ve ciddi bir siyasi başarı kazanmıştır. Adil Ekonomik Düzen, gelir dağılımı adaletsizliği, işsizlik, enflasyon, tüketim ekonomisi gibi temel problemlere ana sebep olarak faizi göstermiştir. Dolayısıyla faizin olmadığı bir ekonomik sistemde bu sorunların çok daha adil bir şekilde çözümlenebileceğini iddia etmiştir. Bu iddiasını çok kısa süren bir iktidar döneminde hayata geçirme girişiminde bulunmuş fakat devamını getirebilecek bir süre iktidarda kalamamıştır. Adil Ekonomik Düzen, genel olarak; devlete biçilen rol, para, vergilendirme sistemi, kredi esasları ve ortaklık, üretim ve ihracat, enflasyon, işsizlik ve sosyal güvenlik esasları gibi konular üzerinde durmaktadır. Bu çalışmada ele alınacağı üzere adil ekonomik düzenin faizsiz kaynak oluşturma bağlamında öne sürdüğü kredileşme ilkeleri ve bunların uygulanabilirliği tartışılmıştır. Çalışmada ortaya konan ilkelerin kurumsallaşmanın oluşmasıyla uygulanabileceği kanaatine varılmıştır. Adil Ekonomik Düzen'de 7 türlü faizsiz kredi imkânı vardır ve enflasyona sebebiyet vermez. Bunlar ortaklıklar, Hakkı Müktesep Karşılığı Kredi, Emek Karşılığı Kredi, Rehin Karşılığı Kredi, Ödenmiş Vergi Karşılığı Kredi, Yatırım Projesi Karşılığı Kredi, Selem Senedi Karşılığı Kredi olarak sıralanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Ekonomisi, Adil Ekonomik Düzen, Faizsiz Finans, Ekonomi

* Öğr. Gör. İstanbul Medipol Üniversitesi Dış Ticaret Programı, El-mek: irfanersin@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr. İstanbul Medipol Üniversitesi, El-mek: sduran@medipol.edu.tr

**EVALUATION OF CREDIT PRINCIPLES AND APPLICABILITY
OF THE "FAIR ECONOMIC ORDER" SUBJECT TO CREATE
INTEREST FREE FINANCIAL CYCLE**

ABSTRACT

Interest is the most important cost that the capitalist economic system brings to society. Interest, which is an important instrument in economic imbalance, generally works on debts. One of the most important elements in the economy grows. Growth which is accepted as one of the most basic elements of an economy depends on the increase in production, and the increase in production also depends on investments. Investments are provided through savings. The use of these savings in the capitalist system is at an interest rate, but the fact that the investment is not efficient does not significantly affect the savings providers. When savings are used on inefficient investments, they will be charged even if they do not produce the desired output. In other words, the promised interest without regard to production is taken as the owner of the savings. This leads to distortions in the economy, especially in the case of income injustice. A system where there is no interest in the economy has been discussed since the past. Even J.M.Keynes, known as Keynesian economic pioneer, points out that the point where interest is zero is an ideal economy, while those who internalize the capitalist economic system think that interest cannot be independent of the economy. The most important studies emphasizing that interest interest-free economy can be seen in the field of Islamic economics. However, in terms of being an alternative to the capitalist system nowadays, an accepted interest-free system applied worldwide has not become widespread. Even Malaysia, Indonesia, and some Arab countries whose domestic economic policies have partially lost interest on a local basis, have not been able to create a fully interest-free system because of their integration into the capitalist system in the global context. The Fair Economic Order discourse, which emerged in the context of the solution proposal for the economic system of the Refah Party, which is representative of the Islamic View tradition in Turkey in the 1980s, was predicated on an interest-free system. This discourse, which was popular in the 1990s, has received a response to the society and has gained a serious political success. The Fair Economic Order has shown interest as the main reason for basic problems such as income distribution inequality, unemployment, inflation, consumption economy. So he claimed that these problems could be solved in a fairer way in an economic system where there is no interest. He attempted to make a living in a very short period of power, but he did not stay in power for a long time. The Fair Economic Order generally focuses on the role of state, money, taxation system, principles of credit and partnership, production and export, inflation, unemployment and social security. As will be discussed in this study, the principles of lending and the applicability of the fair economic order in the context of making interest-free resources will be discussed. In the Fair Economic Order there are 7 types of interest-free loans and they do not cause inflation. These are listed as

Turkish Studies

partnerships, Mortgage Corresponding Loans, Labor Loans, Pledge Loans, Paid Tax Loans, Investment Project Loans, Order Stock Loans.

STRUCTURED ABSTRACT

Interest is the most important cost that the capitalist economic system brings to society. Interest, which is an important instrument in economic imbalances, generally works on debts, that is, on loans. One of the most basic elements of an economy is the increase in production, which is considered to be one of growth, and the increase in production is also dependent on investments. Investments are provided through savings. In the capitalist system, the use of these savings is provided at an interest rate, and the fact that the investment is efficient is not important for saving owners. When saving is used in inefficient investments, it will interest you whether or not the expected production is available. In other words, the promised interest without regard to production is taken as the owner of the savings. This leads to distortions in the economy, especially in the case of income injustice. A system in which there is no interest in the economy has been discussed since the past. Even J.M.Keynes, known as Keynesian economic pioneer, points out that the point where interest is zero is an ideal economy, while those who internalize the capitalist economic system think that interest can not be independent of the economy. The most important work that emphasizes that interest should not be in the economy is in the field of Islamic economics. However, in terms of being an alternative to the capitalist system nowadays, an accepted interest-free system applied worldwide has not become widespread. Malaysia, Indonesia, and Arab countries have not been able to create a fully interest-free system because of their integration into the capitalist system in the global context, even if the domestic economic policies do not have partial interest on a local basis. The Fair Economic Order discourse, which emerged in the context of the solution proposal for the economic system of the Refah Party, which is representative of the Milli Görüş tradition in Turkey in the 1980s, was predicated on an interest-free system. This discourse, which was popular in the 1990s, has received a response in the society and has achieved a serious political success. The Fair Economic Order has shown interest as the main reason for basic problems such as income distribution inequality, unemployment, inflation, consumption economy. Therefore, he argued that these problems could be solved more fairly in an economic system where there is no interest. He attempted to make a living in a very short period of power, but he did not stay in power for a long time. The Fair Economic Order, in general; The role of the state, money, taxation system, principles of credit and partnership, production and export, inflation, unemployment and social security. As will be discussed in this study, the principles of lending and the applicability of the fair economic order in the context of making interest-free resources will be discussed. Equitable Economic Straight There are 7 types of interest free loans and they do not cause inflation. These are listed as partnerships, Mortgage Corresponding Loans, Labor Loans, Pledge Loans, Paid Tax Loans, Investment Project Loans, Selem Senedi Loans Loans. The Fair Economic Order is an integral part of itself. In the FEO alone, only the evaluation of the principles of lending will remain ineffective in terms of the

Turkish Studies

FEO. Therefore, money, taxes, social security and general principles should also be taken into consideration. However, when we measure the applicability of the principles of credit today, it is possible to say that some of the proposed credit systems are similar and some can be applied in the direction of preparing the legal ground. Investment Project Provision Loan, Labor Equity Loan, Selema Senedi Equity When there are applications similar to the credit systems, we can say that it can be done if the legal grounds are established on the Loan System, Loan, Paid Tax Equivalent Loan and Pledge Provision Loan systems. The FEO is a system promoting partnership. The state prepares macroeconomic projects for entrepreneurs to produce them. The entrepreneur who wants to take the project should get references from professional and moral institutions in the FEO. So experience is important in this system. Today, there is no institutional partnership mechanism that will bring the five production factors of the FEO together. However, cooperatives can be seen as examples of institutions that will be able to produce production to meet the partnership system in the FEO and to work without interest. In the Fair Economic Order, the Mortgage Corresponding Loan system will be insufficient in terms of investing or creating interest-free financing to support production. Nowadays, when the currencies are given very simply, many people may not wait for the right to get a loan. This credit system is generally preferred for individuals with interest sensitivity. Therefore, the Mortgage Corresponding Loan system needs to be developed. The partnership, the Labor Equity and investment project credit systems can be used predominantly for the transition to the FEO system. Households tend to invest their savings in profitable jobs. This tendency can be evaluated with these proposed systems. As a matter of fact, the state should have organization in this regard. Through the Development Bank, investors can find savings owners in their investment projects. Transition to the FEO system is made possible by the government's policy of production and the production of interest-free support. The Loan granted to FEO can be used for small and medium-sized businesses in terms of feasibility. As a matter of fact, it is stated that the employment contribution of small and medium-sized enterprises in our country is about 78-80%. This shows that Kobilirin's share in the economy is important. Today, there are various policies of the state in terms of contribution of employment. These include tax incentives, insurance incentives etc. Kobilir is also supported by various policies such as providing interest-free loans via KOSGEB or paying the interest on loans from banks. The Labor Equivalent Loan system can also be applied directly to labor employment through institutionalization through KOSGEB. Therefore, the provision of interest-free financial support for repayment directly to labor instead of non-repayable interest-free financing will affect employment positively and increase production as well. The repayment of the loan will also result in interest-free loans to other persons or institutions.

Keywords: İslamic Economy, Fair Economy Order, Interest-free finance, Economy

1.Giriş

Kapitalist iktisadi sistemin günümüzde sorunlara çözüm üretememesi, gelir adaletsizliği sağlaması, dünyada dengesiz bir kalkınma meydana getirmesi alternatif sistemlerin tartışılmasına yol açmaktadır. Özellikle finans alanında ciddi problemler doğurmuştur. Yatırımların finansmanında faiz önemli bir araçtır. Tasarruflar faiz taahhüdü ile toplanırken, yatırımcılara da faiz karşılığında finans sağlanması söz konusu olmaktadır. Bu durum ekonomi üzerinde ciddi bir maliyet oluştururken, faizi gelirini alan taraf kazançlı çıkmakta ancak faizi ödeyen taraf refah kaybı yaşamaktadır. Böylelikle gelir adaletsizliği doğarken, üretilen ürünler içinde de faiz maliyeti önemli sorun haline gelmektedir.

Kapitalist sistemin yürütmüş olduğu bu sistemin sıkıntılarına karşı alternatif araç olan faizsiz finans ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Özellikle İslam inancında faizin şiddetle yasak edilmesi Müslümanları faizsiz finans sistemi üzerinde çalışmaya itmiştir. Faizsiz finans ile ilgili birçok araç geliştirilmiştir. İslam tarihi dikkate alınarak faizsiz finans gelişimi alternatif bir sistem olma görünümüne girmiştir.

Faizsiz bir sistemin nasıl olabileceği birçok kişi tarafından tartışılırken, Türkiye’de konuyla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi Necmettin Erbakan’ın önderliğinde Refah Partisi tarafından alternatif faizsiz bir ekonomik sistem iddiasıyla Adil Ekonomik Düzen adında ortaya çıkmıştır. Faizsiz finansın oluşması açısından Adil Ekonomik Düzen’in ortaya koymuş olduğu kredileşme ilkeleri incelenmeye değer bulunmuştur.

Çalışmamızın ilk bölümünde faizsiz finans ile ilgili çalışmalardan bahsedilmiş ve faizsiz finansın günümüzdeki durumuyla alakalı bilgiler verilmiştir. Faizsiz finansın mevcut kapitalist düzene alternatif oluşturup oluşturmadığı tartışılmıştır. İkinci bölümde Adil Düzen söyleminin genel teorisi üzerinde durulurken üçüncü bölümde kredileşme ilkelerinin uygulanabilirliği değerlendirilmiştir.

2. Yatırım ve Tasarruflarda Faizsiz Finans Döngüsünün Günümüzdeki Durumu

Liberal ekonomik sistem, temel üretim faktörleri içinde saydığı sermayenin üretimde kullanılması karşılığında elde edeceği menfaati faiz olarak kabul eder. Sermaye sahibi, servetinin kullanılmasına karşılık dönemsel olarak önceden belirlenen bir oranla faiz geliri elde eder. Nasıl ki bir işçi belirli bir dönem çalışmasına karşılık ücret elde ediyor; yer sahibi kira geliri elde ediyor; girişimci veya hissedar/lar kar elde ediyorsa sermaye sahibinin de verdiği sermaye karşılığında faiz elde etmesi doğal görülmektedir (Smith, 1997: 53-55). Bunun sonucunda faiz tıpkı iş gücü, hammadde ve diğer üretim maliyetleri gibi üretilen ürün ya da hizmetlerin maliyetlerine finansman gideri olarak yansımaktadır.

İslam, çalışanın emeğine karşılık aldığı ücreti, yer sahibinin elde ettiği kira gelirini ve hissedar/ların elde ettiği karı hak olarak görürken faizi haksız kazanç olarak kabul etmektedir. Emek, yer, girişim bizatihi ürün ve hizmetin oluşumunda doğrudan katkı sağlarken sermaye böyle değildir. Sermayenin üretime doğrudan katkısı olamaz, yalnızca değişimi kolaylaştırıcı ikincil bir fonksiyon icra eder. Ürün ve hizmete ek bir katma değer sağlamamasına rağmen maliyete ek bir unsurdur.

1960lardan itibaren literatürde başlangıçta İslam ekonomisi ilerleyen dönemde de İslami finans sistemi gibi kavramlar kullanılsa da genel kabul gören kanaat İslam’ın bir sistem önermekten ziyade temel bazı esaslar ortaya koyup esnek bir uygulama alanı bıraktığıdır. Sistemin isminin ne olduğundan ziyade bir finansal sistemin kuruluş ve işleyiş bakımından İslam hukuku ya da İslam şeriatına uygunluğu esastır. Bu kapsamda bir finansal sistemin İslami ölçülere uygunluğunu belirleyen ölçüler şöyle ifade edilebilir: faizin yasak olması, belirsizlik içeren sözleşmelerin yasak olması, kullanımı haram olan ürün ve hizmetlere dair finansal araçların da yasaklanması.

Günümüzde finansal işlemlerin İslami ilkelere uygun uygulama alanları genel olarak kar-zarar ortaklığı, marjlı satış ve kiralama esaslarına dayandırılmaktadır. Mudarabe ve müşarake yöntemleri kar-zarar ortaklığı ilkesinin uygulanmasında kullanılırken marjlı satış ile ilgili olarak murabaha, kiralama ile ilgili olarak da icara yöntemlerinin yaygın olarak kullanım alanı bulunduğu görülmektedir (Türker, 2010:6).

2.1. Mudarabe

Sermaye sahibiyle girişimcinin ortaklık oluşturmasına dayalı bir tür ticari sözleşmedir (Zaher & Hassan, 2001, 160). Girişimci tecrübe, yetenek ve bilgisini ortaya koyarken sermaye sahibi de gerekli olan mali kaynağı tedarik eder. Yürütülen faaliyet sonrasında kar elde edilirse önceden belirlenmiş olan mudarabe anlaşmasına göre paylaşım yapılır. Burada şu nokta önemlidir: anlaşmada önceden kar paylaşım oranı belirlenir, sabit bir miktar belirlenmez. Herhangi bir kasıt ve ihmâl olmaksızın zarar edilmesi durumunda ise sermayedar koymuş olduğu sermayeden kaybederken girişimcinin de emeği zayı olmuş olur.

2.2 Muşarake

Muşarake iki ya da daha fazla kişi veya kurumun ticaret yapmak ve bu ticaret sonucunda elde edilecek karı paylaşmak üzere kurdukları bir tür adi ortaklık olarak tanımlanabilir. Muşarakede taraflar sadece sermaye ya da hem sermaye hem de girişim ve emek ortaya koyabilirler. Söz konusu ortaklıkla yürütülen faaliyetlerden kar elde edilirse karın paylaşımı serbest sözleşmeye göre düzenlenir. Eğer zarar oluşursa ortaklar koymuş oldukları sermaye oranında zararını yüklenirler (Zaher & Hassan, 2001:165-166).

2.3. Murabaha

Murabaha işlemi temel olarak bir maddi duran varlığın müşterisinin bir tedarikçiden gelen talep üzerine İslami bir kurum tarafından satın alındığı, maliyet artı bir kâr finansmanı işlemidir (Zaher & Hassan, 2001: 160). İslamî finansman yöntemleri arasında uygulamada en yaygın kullanılan usul olan Murâbaha İslâm hukukunda, kısaca fiyatı “maliyet+kâr marjı” formülüyle hesaplayan bir spot satış sözleşmesi olarak da tanımlanabilir. Murâbaha yönteminde banka, müşterisinin talep ettiği malı satın alıp belirlenen oranlarla vade farkını ekleyerek müşterisine satar. Bu sistemde müşteri malın peşin fiyatı ve bankaya ödeyeceği kâr payı konusunda bilgi sahibidir. Pratik ve getiri oranı yüksek olan bu yöntem Türkiye’de katılım bankalarının da en sık kullandığı finansman yöntemidir.

2.4 İcara (Finansal Kiralama)

Klasik leasing işlemine benzeyen icara, kiralama süresinin bitiminde mülkiyetin kiralayana devredildiği bir sözleşmedir. Bu yöntemde diğer yöntemlerden farklı olarak finansör kuruluş açısından önceden belirlenmiş sabit bir tutarda getiri söz konusu olmaktadır. Bu yöntemde finansör kuruluş müşterisinin istediği özelliklerdeki malı satın alarak ve üzerine belirli bir kar payı ekleyerek malı müşteriye kiralar. İcara sözleşmesinde kiranın bedeli ve süresi açıkça belirlenir. Kira süresince mülkiyet finansör kuruluşta kalmaktadır. Sözleşmeler, kiralanan malın kullanılabilirliğine göre değişmekle birlikte genellikle 5-15 yıl için yapılır. Daha çok orta ve uzun vadeli bir finansman metodudur (Türker, 2010: 8).

2.5 İstinsa ve Selem

İstinsa bir malın üretimine fon sağlamak için sipariş alınması sonrasında ödemenin finans kurumu tarafından peşin veya taksitle yapılmasını, teslimatın ise üretimin yapılmasından sonra gerçekleşmesini içeren sözleşmelerdir. Üretim kontratı olarak Türkçeleştirilen bu yöntem genellikle standart olmayan mallarda kullanılmaktadır. İstinsa sözleşmelerinde ürünün fiyatı başlangıçta

belirlenmekte, teslimat tarihi ise kontrat süresi boyunca değişebilmektedir. Bu yöntemde, sözleşmeye konu olan malın mutlak surette üretilebilecek bir mal olması zorunludur. İstisna sözleşmeleri, üretime başlanmadan önce iptal edilebilmektedir. Faizsiz bankacılık sistemindeki istisna uygulamalarında banka öncelikle eş zamanlı iki istisna kontratı yapmaktadır. İlk kontrat banka ile siparişi veren müşteri arasında, ikinci kontrat banka ile üretici arasında imzalanmaktadır. Müşterinin bankaya ve bankanın üreticiye yapacağı ödemeler peşin veya taksitle gerçekleştirilebilmektedir. Üretici ürünü doğrudan müşteriye teslim edebilmektedir (BDDK, 2014: 41).

Selem ödemenin sözleşme yapıldığında peşin olarak gerçekleştiği, satın alınan varlığın teslimatının ise sözleşmeye göre ileri bir tarihte yapıldığı bir işlemdir. Finansör kuruluşlar genellikle risklerini dağıtmak için selem sözleşmesi ile birlikte bir de paralel salam sözleşmesine girmektedirler. Paralel salamda, finansör bir sözleşmede satıcı konumundayken aynı mallar için alıcı olduğu bir sözleşme yapmakta ve böylelikle ikili bir rol oynayarak ters pozisyon almaktadır.

2.6 Sukuk

Sukuk bir varlığa sahip olmayı veya ondan yararlanma hakkını gösteren bir tür kira sertifikasıdır. Sukukta nakit akışı ile birlikte aynı zamanda mülkiyet hakkı da kazanılmaktadır. Bu, sukukun klasik tahvillerden farklılaşmasını sağlamaktadır. Geleneksel tahviller faiz taşıyan menkul kıymetlerden oluşurken, sukuklar temel olarak varlık sepetinde mülkiyet hakkından oluşan menkul kıymettir. Sukuk, yatırımcısına faiz yerine finanse edildiği varlıktan elde edilen gelir/kardan pay verdiği için geleneksel tahvillerle karşılaştırılarak değerlendirilmektedir. Tahvil, borca dayalı sertifika; sukuk ise varlığa dayalı sertifika olarak nitelendirilebilir.

İslam fikhını dikkate alan çevrelerde menkul kıymetleştirmenin fiilen onaylanması anlamına gelen sukukta temel kural, senetlerin fizikî varlıklara dayalı olmasıdır. Bununla birlikte, İslam hukuku çerçevesinde menkul kıymetleştirmeye konu olabilecek varlıkların kapsamı nisbeten sınırlıdır. İslamî Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Örgütü'nün (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions) tanımına göre 14 farklı sukuk bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları leasinge dayalı sukuk, müşâreke ve mudârabaya dayalı sukuk, murâbahaya dayalı sukuk ve seleme dayalı sukuktur. Bu sisteme göre ana firma sukuk işlemine konu malları özel amaçla kurulmuş şirkete devreder. Bu şirket varlıkları menkul kıymetleştirerek yatırımcılara satar.

2.7 Teverruk

Teverruk nakit elde etmek için, bir malı vadeli olarak satın alıp teslim aldıktan sonra, onu satıcıdan başkasına peşin olarak daha ucuza satma işlemi (Aktaran Servet Bayındır, 2012; 156) veya kredi kullanılmak üzere bir malı peşin alıp vadeli satma uygulamasının tersi (Battal, 2012: 194) şeklinde ifade edilmektedir. Bu finansman usulleri dışında vekalet, karz-ı hasen ve tekafül gibi geliştirilen yeni finansman ve sigorta uygulamaları da yer almaktadır.

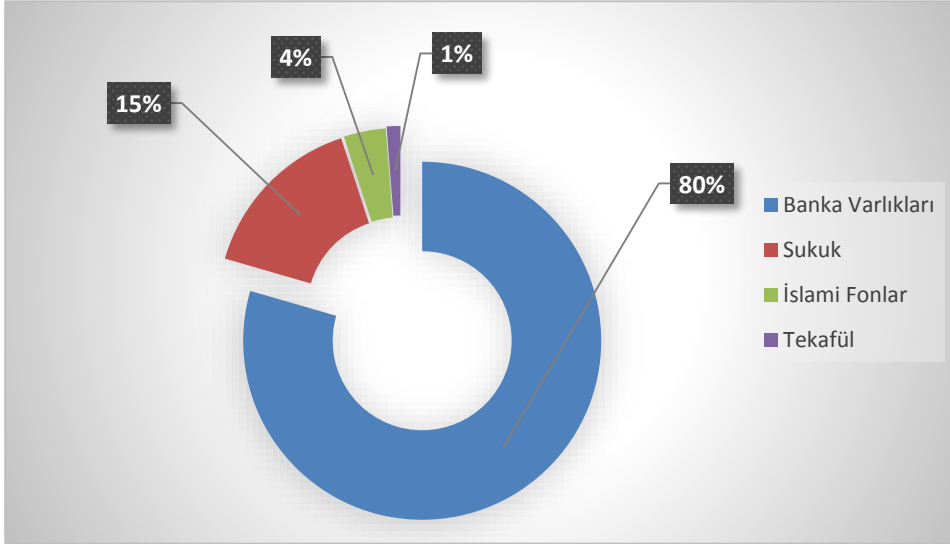
2.8 Dünyada Faizsiz Finans

Günümüzde faizsiz ya da İslami usul ve ilkeleri dikkate alarak yapılan finansal faaliyetlerin artmakta olduğu bilinmekle birlikte diğer finansman türlerine oranla henüz kat edecek yolunun olduğu söylenebilir. Küresel olarak uygulamada dominant olan kapitalist ekonomik sistemin özünün faize dayalı olması dolayısıyla faizsiz modellerin gelişme imkanının çok kısır olduğu görülmektedir.

Müslüman nüfusunun yoğun olarak yaşadığı coğrafyalar başta olmak üzere dünya genelinde İslami hassasiyetlere sahip kişi ya da kurumlar faizsiz finansal usul ve araçlara yönelmektedirler. Hem bu ihtiyacı karşılamak hem de söz konusu hassasiyetleri haiz toplumun kaynaklarının

ekonomiye katılımını sağlamak amacıyla yukarıda bahsi geçen finansman usullerinin geliştirildiği gözlemlenmektedir.

Dünyada İslamî Finans kurumları ile ilgili çalışmalar ilk olarak 1960'lı yıllarda başlamıştır. Mısır'da bir kasabada 1963 yılında Ahmed en-Naccar tarafından kurulan banka, ilk İslamî banka örneğidir. 1971 yılında Mısır'da devlet desteğiyle kurulan "Nasr Sosyal Bankası" ilk faizsiz ticarî banka örneğidir. 1974 yılında İslamî Kalkınma Bankası'nın kurulmasını takiben kurulmaya başlayan İslamî bankalar günümüzde, yaklaşık 1.88 trilyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşmıştır (Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi (SERPAM), 2013: 9).

Şekil 1: Dünyada İslami Finans Sektör Dağılımı

Tablo 1: Dünyada İslami Finans Bölümlerinin Bölgesel Dağılımı (Milyar \$ 2015)

Bölge	Banka Varlıkları	Sukuk	İslami Fonlar	Tekafül
Asya	209,3	174,7	23,2	5,2
Körfez İşbirliği Konseyi	598,8	103,7	31,2	10,4
Orta Doğu ve K. Afrika	607,5	9,4	0,3	7,1
Sahra Altı Afrika	24	0,7	1,4	0,5
Diğer	56,9	2,1	15,2	-
Toplam	1496,5	290,6	71,3	23,2

Kaynak: (Islamic Financial Services Board (IFSB), 2016); Deloitte, 2017

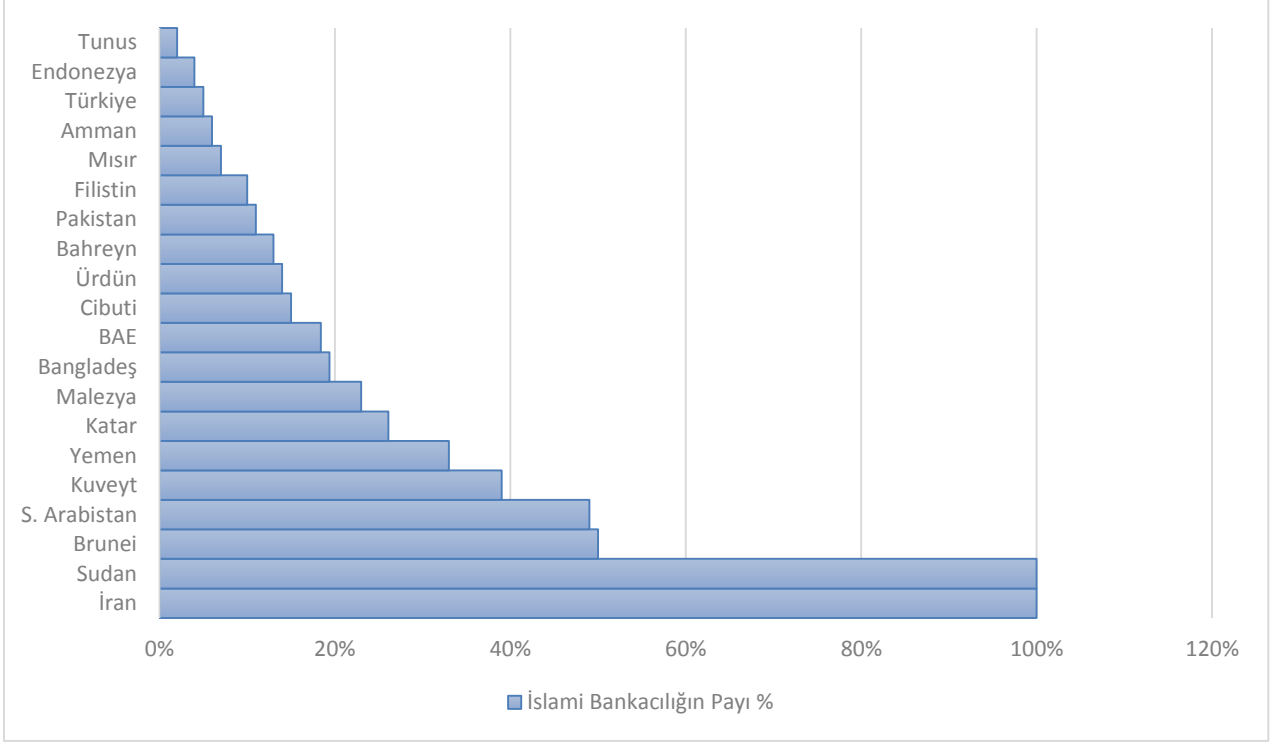
Küresel İslami finansal hizmetler endüstrisi, 2015 yılının ikinci çeyreği itibariyle (Tablo 1) toplam 1.88 trilyon USD'lık bir değere ulaşmıştır. İslami finansal hizmetlerin büyük çoğunluğunu faizsiz bankacılık varlıklarının oluşturduğu görülmektedir. Sukuk işlemleri 290,6 milyar dolar, faizsiz fonlar 71,3 milyar dolar ve tekafül işlemleri 23,2 milyar dolar değerlerine ulaştığı görülmektedir.

2015 yılı sonu itibariyle Dünya'da İslami Finans sektörünün büyüklüğü, 1,88 trilyon ABD Doları seviyesine yükselmiş olup, yüzde 80'i, yani 1.496,5 milyar ABD Doları ile bankacılık, 290,6 milyar ABD Doları ile (yüzde 15) sukuk, yani kira sertifikaları, 71,3 milyar ABD Doları ile faizsiz

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/8

yatırım fonları (yüzde 4) ve 23,2 milyar ABD Doları (yüzde 1) ile de faizsiz sigortacılık alanlarından oluşmaktadır.

Şekil 2: Toplam Bankacılık Sektörü içinde Faizsiz Bankaların Payı %

Kaynak: (Islamic Financial Services Board (IFSB), 2016)

Faizsiz bankacılığın ülkeler içinde penetrasyonu incelendiğinde İran ve Sudan'da tüm bankacılık işlemlerinin Brunei ve S. Arabistan'da ise yarısı İslami finans usullerine göre gerçekleşmektedir. Diğer ülkelerde ise bu oran %30ların altında seyretmektedir. İslam ülkelerinde faizsiz bankacılık işlemlerinin bankacılık içindeki payı ortalaması %12 civarında olması konuya olan duyarlılığın söz konusu ülkelerde yetersiz olduğunu göstermektedir. Global faizsiz finans sisteminin itici güçlerini, çekirdek grubu temsil eden Katar, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye (QISMUT) ile Bahreyn, Kuveyt ve Pakistan oluşturmaktadır (TKBB, 2016:30-32).

Faizsiz bankacılık işlemlerinin açık piyasa ekonomisi içerisinde en başarılı uygulamalarında birisi şüphesiz Malezya'dır. Malezya'da konvansiyonel bankacılıkla faizsiz bankacılık serbest ekonomi koşullarında birbiriyle yarışır durumdadır. Bunun yanında Malezya özellikle sukuk işlemlerinde İslam ülkelerini domine edecek düzeye ulaşmıştır. İslam ülkelerindeki sukuk işlemlerinin '80'i Malezya'da gerçekleşmektedir. İran da faizsiz bankacılık uygulamalarında önde gelen bir diğer ülkedir. Ülkede tüm bankacılık işlemleri tıpkı Sudan gibi İslami ilkelere uygun olarak gerçekleştirilmektedir. 400 milyar dolar büyüklüğündeki bankacılık sektörüyle dünya faizsiz bankacılık varlıklarının %40'ına sahiptir. İngiltere Hind havzasındaki etkinliği nedeniyle; Hong Kong ise Malezya ve Endonezya gibi İslam ülkelerine komşu olması nedeniyle faizsiz bankacılık uygulamalarının geliştiği ülkelerdendir.

2. 9 Türkiye’de Faizsiz Bankacılık

Türkiye, gelişmiş ekonomilere oranla, finansal ürün ve hizmetlerin kullanımını açısından görece düşük penetrasyon oranlarına sahip bir pazardır. Bu olgu finansal hizmetler sektörünün tüm branşları için geçerli bir durumdur. Buna karşın piyasanın bu özelliği, denklemin diğer ucunda başta bankacılık olmak üzere, sigortacılık, finansal kiralama, yatırım bankacılığı ve finansın diğer iş kolları açısından önemli bir büyüme potansiyeli arz etmeye devam etmektedir (TKBB, 2016: 43).

Tablo 2: Türkiye'deki Faizsiz Kredi Kuruluşlarının Temel Göstergeleri

Banka	Kuruluş	Şube Sayısı	Personel Sayısı	Özkaynak (Milyar \$)	Toplam Aktifler (Milyar \$)	Toplam İslami Aktiflerdeki Payı (%)
<i>Kuveyt Türk</i>	1989	356	5445	1,2	14,4	34,2
<i>Albaraka</i>	1985	212	3736	0,7	10,1	24
<i>Türkiye Finans</i>	1991	285	4132	1,2	13,2	31,4
<i>Asya Katılım</i>	1996	199	2986	0,4	3,2	7,9
<i>Ziraat Katılım</i>	2015	33	550	0,2	0,7	1,8
<i>Vakıf Katılım</i>	2015	-	-	0,3	0,3	0,7
<i>Halk Katılım</i>	2016	-	-	-	-	-

Kaynak: (S&P Global Ratings, 2017)

Türkiye’de 2017 yılı itibariyle var olan 7 Katılım Bankasından 2si yabancı sermayeli (Kuveyt Türk, Albaraka); 2si yerli özel sektör; 3ü de kamu bankası statüsündedir. Kamu sermayeli katılım bankalarının kuruluşu 2015 sonrasıdır ve henüz kurulum aşamasını tam olarak tamamlayabilmiş değillerdir. Gelecek yıllarda özellikle kamu sermayeli katılım bankalarından sektöre etkili biçimde bir katkı beklenmektedir. İki özel sektör Katılım bankası olan Kuveyt Türk ve Türkiye Finans bu pazarı domine etmektedirler.

Tablo 3: Katılım Bankaları Şube ve Personel Sayıları Gelişimi

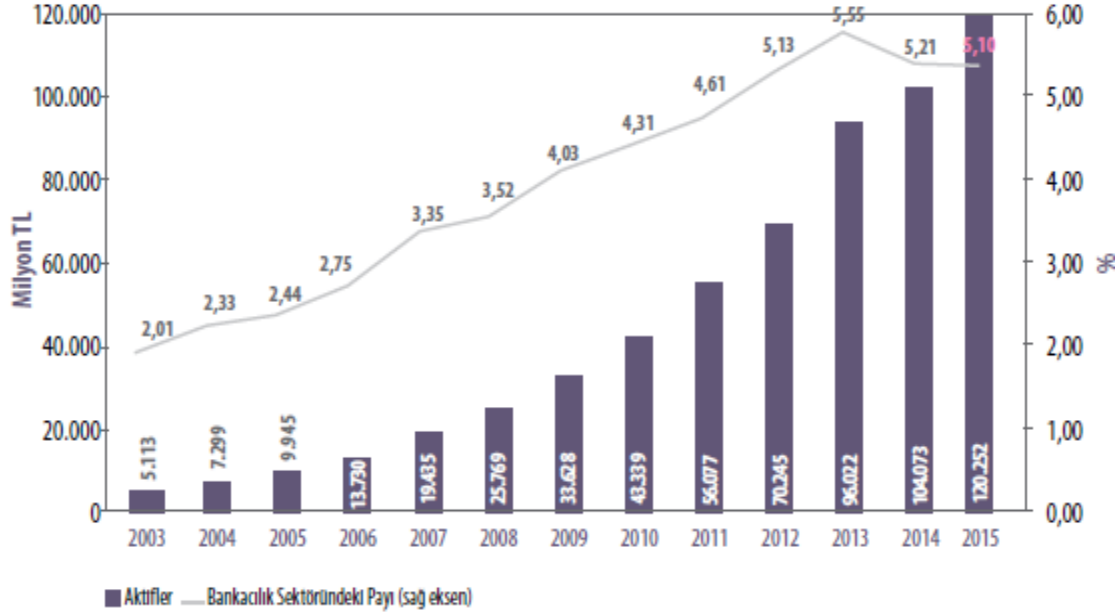
Yıllar	Şube Sayısı	Büyüme (%)	Personel Sayısı	Büyüme (%)
2004	255	36	4.789	36
2005	290	14	5.740	20
2006	355	22	7.114	24
2007	422	19	9.215	30
2008	530	26	11.022	20
2009	569	7	11.802	7
2010	607	7	12.677	7
2011	685	13	13.851	9
2012	828	21	15.356	11
2013	966	17	16.763	9
2014	990	2	16.270	-3,1
2015	1.080	9	16.554	1,7

Kaynak: TKBB, BDDK

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/8

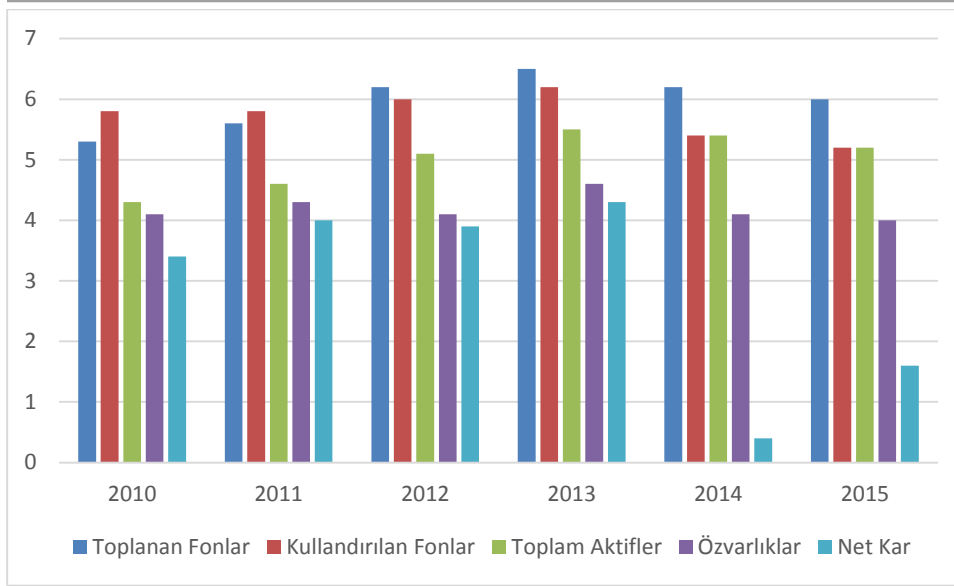
Tablo 3'te görüldüğü üzere 2015 yılsonu itibarıyla Türkiye'de faaliyet gösteren 5 katılım bankasının 1.080 şubesi bulunmaktadır. Katılım bankacılığı sektöründe, 2015 yılında toplam 90 yeni şube açılırken, Türkiye Finans'ın Bahreyn'de açtığı şubeyle beraber yılsonu itibarıyla yurt dışındaki hizmet noktası 5'e yükselmiştir. Katılım bankaları şube sayısı, sektör şube ağının %8,8'ini temsil etmekte olup, güçlü ve sürdürülebilir büyümeyi işaret eden bir diğer göstergedir. 2015 yılsonu itibarıyla katılım bankalarında toplam 16.554 kişi istihdam edilmekte olup, bu sayı toplam sektör istihdamının %7,6'sını oluşturmaktadır. 2016 yılı içerisinde Vakıf Katılım ve Halk Katılımın da kurulması ile birlikte bu gelişimin daha da hızlı devam ettiği görülmektedir.

Şekil 3: Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi ve Sektördeki Payları

Kaynak: TKBB

Katılım Bankalarının 2003 yılında toplam 5 milyar TL civarında olan aktif büyüklüğü 13 yıl içerisinde 24 kat büyüyerek 120 milyar TL civarına yükselmiştir. Aynı şekilde bankacılık sektöründeki aktif büyüklüğünün payını da %2 civarından %5 civarına yükseltmek suretiyle sektöre göre çok daha hızlı bir büyüme gösterdiğini ispat etmektedir.

Şekil 4: Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Payları %

Kaynak: TKBB, BDDK

Türkiye’de katılım bankalarının 2010-2015 yılları arasında topladığı fonlar, kullandığı fonlar, aktifleri, özvarlıkları ve karların bankacılık sektöründeki payları ile ilgili veriler şekil 1’de görülmektedir. Toplanan fonlar itibarıyla gözlenen yıllarda ortalama %6 civarında paya sahip olan katılım bankaları benzer bir ortalama ile fon kullandırma oranına sahip olmuştur. Net karlılıkta son yıllarda payının ciddi olarak düştüğü görülmektedir. Bunun yanında toplam aktifleri ve özvarlıklarının payında ise istikrarlı bir şekilde pozisyonunu korumuştur.

Faizsiz bankacılığın nüfusu Müslüman olan Türkiye’de geçirdiği 25 yıllık serüven içinde sahip olduğu sektörel ağırlığı ve ekonomiye katkısı bağlamında yeterli olduğu söylenemez. Diğer bankalardan farkının neler olduğunun topluma doğru aksettirilebildiği tartışılmalıdır. Kullandırılan krediler ve verilen kar payları açısından diğer bankalarla benzer bir seyir izlemesi, sermaye maliyetleri açısından alternatif bir katkı sunabilecekleri hususunda tatmin edici bir kanaat oluşturamıyor. İslami meşruiyetinin fıkıhçılar tarafından desteklendiği katılım bankaları ekonomik kaynak sağlama ve getirisi yüksek alternatif yatırım araçları oluşturmada beklentiyi ne ölçüde karşıladıklarının sorgulanması kaçınılmazdır.

3. Adil Ekonomik Düzen Söylemi

Türkiye’nin 1980 sonrası serbest piyasa ekonomisine geçmesi ve yabancı sermayeye kapılarını açması ülkenin dış açık sorunsalını arttırmış ve bu da faiz oranlarını yükseltmiştir. Bu durum faiz üzerinden işlem yapan kurumların veya bireylerin kazancını orantısız arttırırken faizi ödemek zorunda kalan bireylerin ise gelirleri üzerinde ciddi bozukluklar meydana getirmiştir. Ülkenin katlanmak zorunda kaldığı faiz maliyetlerinin artması enflasyon, büyüme, işsizlik, borçlar gibi birçok makroekonomik aracı olumsuz etkilemiştir. Bu durum ayrıca gelir dağılımının bozulmasında önemli rol oynamıştır (Karluk, 2009). Ekonomik göstergelerde yaşanan bozulmalar siyasileri çözüm odaklı söylemlere itmiştir. Bunlardan en dikkat çeken Necmettin Erbakan’ın liderliğini yaptığı Refah Partisinin “Adil Düzen” söylemi olmuştur.

Adil Düzen, siyasi, ekonomik, ahlaki ve dini olmak üzere çeşitli alanlardaki çözüm önerilerinin ortak bir söylemi olarak ortaya çıkmıştır. Ekonomik problemlerin ciddi seviyelerde

olması Necmettin Erbakan'ı Adil Düzen söyleminde daha çok ekonomi üzerine odaklaştırmıştır. RP, söylemlerinde Adil Düzen'i kullanırken ekonomik ve sosyal bozukluklara çözüm getirecek bir söylem politikası izlemiştir (Ersin ve Yıldırım, 2015).

Türkiye'de 1991 yılı genel seçimlerinde "Adil Ekonomik Düzen"i seçim sloganı olarak kullanan RP, seçimi kazanması adil düzenin kurulacağını iddia etmiştir. RP'nin seçim beyannamesine göre, insanlık bir dönüm noktasındadır. Batıl sistemler çökmektedir. Yeni bir devir başlamaktadır. Yeni bir dünya kurulacaktır. Bu yeni dünyanın genel düzeni "Hakkı Üstün Tutan" Adil Düzen, Ekonomik düzeni ise Adil Ekonomik Düzen olacaktır (RP 1991). Bu beyannamede ekonomi Adil Ekonomik Düzen'de belirtildiği üzere üretim ağırlıklı olacak, kalkınma için yine sanayileşme hamleleri yapılacak, faizsiz sistem kurularak müslüman ülkeler arasında ekonomik birliği sağlayacak faizsiz bankalar kurulacaktır (RP 1991).

Adil Ekonomik Düzen, kapitalizm ve sosyalizm sistemlerinin dışında İslami prensiplere dayanan ayrı bir ekonomik sistem olarak ifade edilmektedir. Erbakan, Adil Ekonomik Düzen'i, 80'li ve 90'lı yıllarda uygulanan rant ekonomisine karşı faizsiz bir üretim ve kar ortaklığı sistemi üzerine söylemleştirmiş ve program haline getirmiştir. Mevcut düzeni rant ekonomisi olarak dile getiren Erbakan, bu ekonominin insanları sömürdüğünü söylemektedir (Erbakan 2010: 35-40). Erbakan'a göre Adil Ekonomik Düzen, tam ve mütakâmil bir düzendir. Bu düzende kapitalizmin ve komünizmin faydalı yanları mevcuttur ve mahsurlu kısımları atılmıştır. Kapitalist sistem, teşvik edici ve tanzim edici bir faktör olan "Kârla birlikte haksız bir sömürü ve zulüm aracı" olan "Faiz"e de yer vermiştir ve yine kapitalist düzende faydalı olan ekonomiyi tanzim eden ve yönlendiren "Serbest Piyasa Rekabeti"ne yer verildiği gibi tatbikatta tröstlerin ve tekellerin oluşmasına mani olamamaktadır. Buna mukabil komünist sistem prensip olarak faize karşı olmakla beraber bunun yanında "Mülkiyet Hakkı"na ve "Kâr"a da karşı çıkmak suretiyle insan tabiatına aykırı düşmekte ve "Serbest piyasa rekabeti"ne yer vermeyip ekonomiyi "Merkezi planlama" ve "Masa başında fiyat tespiti" ile yönlendirmeye çalışmaktadır. Ancak bu durum ekonomiyi tahrip etmektedir (Erbakan 1991: 18).

Adil Düzen, geçmiş dönemlerde peygamberlerin kendi halklarına uyguladıkları sistemi referans alır. Erbakan, AED'yi anlatırken öncelikle Hak-Batıl mücadelesi üzerinde açıklamalar yapar. Ekonomik dönemlerden yola çıkarak tarihte iki zihniyetin mücadelesi ettiğini söyleyen Erbakan'a göre, "Hakkı Üstün Tutan" ve "Kuvveti Üstün Tutan" zihniyetler temelinde Hak-Batıl mücadelesi gerçekleşmektedir. Adil Düzen'i "Hakkı Üstün Tutan" zihniyet çerçevesine yerleştiren Erbakan, peygamberlerin bu yolu kullandığını belirtmiş ve batılla her daim savaş içerisinde olduğunu söylemiştir. Erbakan, Adil Ekonomik Düzen'i İslam tarihine atıfta bulunarak açıklamaktadır (Erbakan 1991: 71-2).

Adil Ekonomik Düzen; devlete biçilen rol, para, vergilendirme sistemi, kredi esasları ve sosyal güvenlik gibi konular üzerinde durmaktadır. Bu esaslar Adil Ekonomik Düzenin genel hatlarını oluşturur. Erbakan'a göre, bir ekonomik düzenin adil olması 31 temel esas üzerine oturmasıyla mümkündür. Bu 31 temel esasın 3 tanesi genel esaslar olmak üzere, 7 tanesi parayla, 7 tanesi krediyle, 7 tanesi vergiyle, 7 tanesi de sosyal güvenlikle ilgili esaslardır (Erbakan 1991: 19). Bu temel esaslar Şekil 6'da özet olarak gösterilmektedir.

AED'de ekonomik esaslar başlı başına farklı bir sistem görünümünü vermektedir. Bu görünümün oluşmasında faizsizlik, üretim, vergi ve para mevzuları önemli kısıtlardır. Erbakan, ekonomide üretime önem vermektedir. Üretim için de finans kaynağı gereklidir. Kapitalist sistemde faizli finans yapısıyla üretimin beslenmesine karşı Erbakan, faizsiz finansla kar ortaklığı prensibine dayanarak üretimin artırılacağı fikrini benimsemektedir. Bu sebeple üretim için çeşitli faizsiz kredileşme yöntemleri AED'de sunulmaktadır.

Turkish Studies

GENEL	PARA	KREDİ	VERGİ	SOSYAL GÜVENLİK
<p>1. DEVLET</p> <p>MAKRO PLAN PROJE YÖNLENDİRME TEŞVİK (Tam Teşvik) DESTEK (Tam Destek)</p> <p>2. DEVLET</p> <p>GENEL HİZMETLER TANZİM HİZMETLERİ</p> <p>3. ŞAHİSLAR</p> <p>EKONOMİK FAALİYETLER</p>	<p>1. MAL = PARA</p> <p>2. FAİZ YOK</p> <p>3. KARŞILIKSIZ PARA YOK</p> <p>4. PARA KARŞILIĞI :</p> <ul style="list-style-type: none"> - Arsa - Tesis - Standart Mal - Altın ve Döviz <p>5. İSTENİLEN ANDA DEĞİŞTİRME</p> <p>MAL - PARA</p> <p>6. HERKESE ESİT MUAMELE</p> <p>7. FİYATLAR:</p> <p>ARZ- TALEBE DAYALI KRİTERLERE GÖRE TESBİT EDİLİR</p>	<p>1. ORTAKLIKLAR</p> <p>KAR ORTAKLIĞI ANLAŞMALAR</p> <p>2. HAKKI MÜKTESEP KARŞILIĞI</p> <p>3. EMEK KARŞILIĞI</p> <p>4. REHİN KARŞILIĞI</p> <p>5. ÖDENMİŞ VERGİ KARŞILIĞI</p> <p>6. YATIRIM PROJESİ KARŞILIĞI</p> <p>7. SELEM SENEDİ KARŞILIĞI</p>	<p>1. DEVLETİN HİZMETİ KARŞILIĞI ALDIĞI HAK</p> <p>2. TEK VERGİ</p> <p>3. ÜRETİM CİNSİNDEN</p> <p>4. GELİRDEN VERGİ YOK!</p> <p>5. VERGİ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kredi - Hizmet - Sigorta <p>6. BEYANA GÖRE</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gayrimenkul Değeri - Hisse Senedi Bedeli - İstisnak Bedeli <p>7. ÜRETİMDEN ALINACAK PAY ANAYASA İLE BELİRLENİR</p>	<p>1. HERKES SİGORTALI</p> <p>2. SİGORTA VE EMEKLİLİK İÇİN PARA ÖDENMEZ</p> <p>3. İŞSİZLİK VE EMEKLİLİKTE HERKESİN (Yaş, tahsil, hizmet, ehliyet) ESASINA GÖRE NE ALACAĞI "KATSAYI" İLE BELİRLENİR</p> <p>4. İŞSİZLİK VE EMEKLİLİK KARŞILIĞI BÜTÇEDEN ÖDENİR. MİLLİ GELİRLER ORANTILI PAY</p> <p>5. İŞSİZLİK VE EMEKLİLİK: Talebe ve beyana göre istediği zaman</p> <p>6. EMEKLİ OLAN KREDİ HAKKINA KAYBEDER</p> <p>7. EMEKLİLİK MAASI Emekliye ayrıldığı zamanki mesleki derece, yaş, tahsile göre dir.</p>

Şekil 6: Adil Ekonomik Düzen Esasları

Kaynak: (Erbakan,2010)

Erbakan' a göre Adil Ekonomik Düzen, maddi ve manevi kalkınmanı birlikte yürütüldüğü düzendir. Bu düzen insanlığa refah getirir, ekonomiyi hızla geliştirir. Milli, güçlü ve yaygın kalkınmayı sağlar. Bu düzende gelir dağılımı bozuklukları önlenir ve adil paylaşım çerçevesinde hareket eder. Adil Ekonomik Düzen, geri kalmışlığı, rüşveti ve ahlaki bozulmayı önler (Erbakan 2010).

AED'de para esasları itibariyle enflasyon oluşmayacağı iddiasında bulunan Erbakan, bu durumun ucuzluk getireceğini ve mevcut maliyetlerin 3'te bir oranda düşeceğini söylemektedir. Ona göre kapitalist düzen; faiz, haksız vergi, darphane (piyasaya karşılıksız para sürülmesi), kambiyo (paranın değerinin emirle düşürülmesi), kapitalist sistemin banka düzeni gibi ekonomik araçları neticesinde maliyetleri artırmakta nihayetinde enflasyon yükselmektedir. Bu ekonomik araçları Erbakan kapitalizmin beş mikrobi olarak tarif etmiştir. Erbakan'a göre, bu durum ekonomik dengeleri altüst etmekte ve refah düşmektedir. Ayrıca AED'de devlet üretimi teşvik edici makro planlar hazırlanması ve üretim projelerine çeşitli faizsiz krediler sağlaması milli hasılayı arttıracaktır. Üretimin artması ihracatı da yükseltecektir. Bu da refah düzeyinin artışına neden olacaktır. Bu sistemi Erbakan'ın şu ifadesi net olarak özetlemektedir: "Herkes ürettiği kadar tüketme hakkına sahiptir" (Erbakan,2010).

AED'yi genel bir sistem olarak ele aldığımızda ve mevcut Kapitalist sistem karşılaştırması yaptığımızda AED sistemi üretim ve ortaklığa teşvik edici öneriler sunmaktadır. Mevcut kapitalist sistem tüketim artışını baz alan bir büyüme anlayışına sahip olurken AED'nin üretim artışını baz alan bir büyüme anlayışı benimsemesi Kapitalist sistemle AED arasındaki en temel fark olarak ifade edilebilir.

Adil Ekonomik Düzen, birçok akademisyen ve araştırmacı tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştiriler genellikle AED'nin piyasayı basit olarak görmesi uygulanabilirliğinin zayıf olması, özel sektörcü gibi lanse edilip devletin ekonomide etkin rol alması kapitalizm sistemini ve İslam ekonomisine benzeyen fakat beşer bir sistem olması üzerinedir (Ersin ve Yıldırım,2015).

4.Faizsiz Finans Döngüsü Açısından Adil Ekonomik Düzen'de Kredileşme İlkeleri ve Uygulanabilirlik Değerlendirilmesi

Faiz, ekonomide önemli bir maliyettir. Teknolojinin ilerlemesiyle küresel ağın genişlemesi, ülkelerarası sermaye akışlarının hızlanmasına yol açmıştır. Bu nedenle dünya ekonomisinde faiz daha da önem kazanmıştır. Çünkü faiz gelişmiş ülkeler için önemli bir kazanç oluştururken, gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkeler için önemli bir borç aracı olarak kullanılmaktadır. Bu da dünya genelinde faizin az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere bir gelir transfer aracı olduğunu gösterir. Böyle bir amaca hizmet eden faiz, ülkelerde refah kaybına neden olduğu gibi kaynakların sömürülmesi ve israfında da önemli bir rol üstlenmektedir.

Faiz'in bu tür sakıncalarını giderecek faizsiz bir sistem mümkün müdür? Sorusu çok tartışılmaktadır. İslam dininin faizi şiddetle yasaklaması Müslüman bilim insanlarını faizsiz bir ekonomik model üretme üzerine itmıştır. Özellikle 20.yy ikinci yarısından itibaren İslam iktisadı veya faizsiz bir model üzerine çalışmalar mevcuttur. Ancak yapılan çalışmalar faize alternatif olamayacak seviyede ve mevcut sistem içerisinde Müslüman bireylerin ilahi emire karşılık hassasiyet göstermesi gerektiği düşüncesi üzerine olduğu için faizsiz finans istenildiği şekilde tercih edilmemektedir.

Günümüzde faizsiz finans yapılanması İslami bankacılık veya katılım bankacılığı üzerine şekillenmektedir. Türkiye'de İslamî Finans çerçevesinde ilk uygulamalar 1980'li yılların ortalarında görülmeye başlamıştır. İlk olarak Özel Finans Kurumu adıyla Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmalarına izin verilen kurumlar, 2005 yılında Bankacılık Kanununda yapılan değişiklik ile Katılım Bankası adını almış ve İslamî Finans ilkeleri doğrultusunda her türlü bankacılık hizmetini vermeye yetkili kuruluşlar olarak tanımlanmıştır (SERPAM,2013).

Türkiye'de faizsiz finans uygulamalarının ekonomi üzerindeki etkilerinin olumlu olup olmayacağı bir soru işaretidir. İslami finans esasında tüketici kredi taleplerinin düşük kaldığı, buna karşı ortaklıkların artarak yatırma dönüştüğü bir ekonomiyi beslemesi gerekir. Katılım bankalarının kurulma gayesi de bu ihtiyacın karşılanmasını sağlamaktır. Bunu da Müşareke, Mudaraba ve Risk sermayesi gibi ortaklıklarla yapmak suretiyle faize bulaşmadan insanların ihtiyaçlarına cevap vermek amaçlanmıştır. Finansal durumu kötü olan ve sıcak paraya acil ihtiyacı olanlar içinse Selem türü finansman teknikleri devreye sokulacaktı. Ancak, bir alternatif olarak ortaya atılan ve Osmanlı Devleti'nde Muamele-i Şer'iyye olarak isimlendirilen Murabaha, en çok kullanılan yöntem halini aldı. Murabahanın konvansiyonel bankaların uyguladığı normal faizden tek farkı, birinde (konvansiyonel bankalarda) para müşteriye verilirken diğerinde (katılım bankalarında) para mal sahibine verilmektedir. Buna karşın ikisinde de çok benzer olan şey ise, ihtiyaç sahibinin durumundan faydalanarak, verdikleri paranın üzerine ek bir masraf yükleyerek verdiklerinden fazlasını almalarıdır (Terzi,2015). Haliyle günümüzde katılım bankacılığının yüksek oranlarda murabaha sistemini kullanması ve bu sistemin kar payı-faiz oranı benzerliğinin yüksek olması ekonomi üzerinde faizin getirdiği maliyetleri ne kadar azaltacağı şüphelidir.

Katılım Bankacılığının gerçek anlamda kapitalizmden arınmamış bir faizsiz finans döngüsü sağlayamaması alternatif bir sistem gerekliliği tartışmalarını çoğaltmaktadır. Adil Ekonomik Düzen'de bu anlamda ortaya atılan faizsiz kredi ilkeleri alternatif sistem olabilir mi? veya AED'deki faizsiz kredi modelleri ne kadar uygulanabilir? soruları bu tartışmalara verilecek bir cevap olacaktır.

AED' nin kredi ilkelerini açıklamadan önce AED'de paranın sağlam olması gerekliliği, faiz yok ilkesi, mal ve hizmete karşılık para basımı olacağı ve bankacılık hizmetleri ağırlıklı olarak devlet tarafından yapılacağı konularını hatırlatmak önem arz etmektedir. Çünkü mevcut Katılım finansçılığı ile AED'deki finans yapısı arasındaki temel fark bankacılık faaliyetlerinin yürütülmesi ve para meselesidir.

Erbakan'a göre, "Bugünkü dünyada faiz kalkar mı? Faiz kalkarsa kim kime para verir? Yatırım yapacak insan parayı nereden bulacak, nasıl bulacak?" gibi soruların cevabını, AED'nin kredi esasları vermektedir. AED'de var olan "herkes ürettiği kadar tüketecek ilkesi" kredi sistemiyle bireyin üretmeyi taahhüt etmesi halinde "ürettiğinden fazla önceden tüketme hakkına sahip olma ilkesi" olarak değiştirilebilir. Bununla ilgili 7 esas vardır. Bunlar Ortaklıklar, Hakkı Müktesep Karşılığı Kredi, Emek Karşılığı Kredi, Rehin Karşılığı Kredi, Ödenmiş Vergi Karşılığı Kredi, Yatırım Projesi Karşılığı Kredi ve Selem Senedi Karşılığı Kredi olarak sıralanmaktadır (Erbakan 1991).

4.1.AED'de Ortaklıklar ve Uygulanabilirlik Değerlendirilmesi

Adil Ekonomik Düzen'de fertler bir araya gelip kendi tasarruflarını birleştirerek ortaklıklar kurabilir ve ekonomik faaliyetlerde bulunabilirler. Ortaklık, bir tesiste bir mal üretip bunu kârıyla satmak ve yapılan kârı ortaklar arasında bölüştürmek şeklinde olduğu gibi; bir tesis kurmak bu tesiste üretim yapıp üretilen malları satarak kâr etmek veya tesisi satarak kâr etmek ve kârı ortaklar arasında bölüştürmek şeklinde de olabilir. Yani bu sistemde hem tesise hem de üretim ve kârına ortak olunabilir. Böylece bir kimse yaptığı tasarruftan fazlasını muvakkat bir zaman için belli şartlarla tüketmek imkânını kullanmış olmaktadır (Erbakan 2010: 66).

AED, özünde üretim ve ortaklık ekonomisi olarak tanımlanmaktadır (Erbakan,2010). Üretim faktörlerinin (Girişimci, Sermaye, Devlet, Üniversite, Emek, Doğal Kaynak) bir araya gelmesi ile ortaklık sistemi işlev kazanmaktadır. Üretim faktörleri, üretim süreci sonucunda ortaya çıkan hâsıladan paylarını sözleşmeleri nispetinde (yüzdeler olarak) almaktadırlar. Zarar söz konusu olması durumunda faktör sahiplerinin gelirleri yine sözleşme üzerinden belirlendiği şekilde düşmektedir. Böylece üretime başlanmadan kâr ve zarar paylaşımı sözleşme ile tayin edilir. Bu durumda faktör sahiplerinin üretim sürecinde kâr ve zarar paylaşımı söz konusu olduğu için, sorumluluk üstlendiği ve aktif katılım göstermek durumunda oldukları belirtilir. Çünkü belirtildiği üzere bu sistemde faktör sahiplerinin getirisi kâr durumunda artarken zarar durumunda düşme göstermektedir (Öztürk ve İnan, 2014).

AED, ortaklık sistemi şöyle örneklendirilmektedir. Beş üretim faktörü olan Yönetici Kadro, Tesis Sahibi, İşçi Temsilcisi, hammadeyi tedarik edecek Tüccar ve genel hizmetleri yapacak Devlet'in bir araya gelmesi ile ortaklık kurulmuş olur. Nihayetinde her faktör anlaşma neticesinde kardan payını alacaktır. Devlet de bunlardan bir tanesidir. Ayrıca devlet asayışı, huzuru ve güvenliği temin etmek için üretime girmemiş servetleri veya mülkiyeti korumakla mükelleftir. Devletin bu görevinden dolayı pay alması da tabii olarak görülmektedir (Erbakan,2010).

AED'de iki şekilde ortaklıktan bahsedilmiştir. Bunlardan **birincisi** fertlerin biraraya gelip sermayelerini birleştirmeleri veya en az iki kişinin bir araya gelip anlaşmaları olarak ifade edilmiştir (Erbakan,2010). Bu durum günümüzde en yaygın kullanılan ortaklık sistemidir. İslami finans sisteminde Müşareke (sermaye ortaklığı) ve Mudarebe (emek-sermaye ortaklığı) olarak adlandırılan bu sistem, katılım bankaları tarafından kullanılmaktadır. Ancak katılım bankaları ağırlıkta Müşareke sistemiyle topladığı sermayeleri Murabaha sistemiyle kredi olarak kullanılmaktadır. Bu durum AED'nin istediği üretim sistemini tam anlamıyla sağlayamadığı için veya faizin ekonomiye yüklediği maliyetten farkı olmadığı için AED'deki ortaklık ile Katılım Bankacılığı ortaklığı arasında farklılıklar meydana gelmektedir. Katılım Bankacılığı sistemiyle AED'deki en büyük benzerlik

Mudarebe sistemidir. Mudarebe sistemi emek-sermaye ortaklığı içerdiği için doğrudan üretimi besler ve faiz maliyetlerine alternatif oluşturur. Gerçek anlamda kar ortaklığı sistemi oluşturur. Ancak katılım bankaları için daha karlı olan murabaha sistemi olması ve Mudarebe sistemine olan talebin azlığı (%1-2 seviyelerinde seyretmesi) nedeniyle reel anlamda alternatif oluşturamamıştır (Terzi,2015).**İkincisi** ise beş üretim faktörü üzerinden anlatılmış ve doğrudan üretime yönelik bir birleşme söz konusudur. Bu sistemde işçilerin de ortak olarak yer alması ve sabit bir paydan öte üretimin artışıyla işçilerin de payının artması önemli bir kısıttır.

AED’de ortaklık teşvik edilen bir sistemdir. Devlet, hazırladığı makro projeleri girişimcilerle paylaşarak onları üretim yapmaya iter. Tabi projeyi değerlendirecek girişimci AED’de meslek ve ahlak kuruluşlarından referanslı olmalıdır. Yani liyakat bu sistemde önemlidir. Günümüzde AED’nin beş üretim faktörünü bir araya getirecek kurumsal bir ortaklık mekanizması doğrudan yoktur. Ancak AED’deki ortaklık sistemini karşılayacak şekilde üretim meydana getirecek ve faizsiz çalışabilecek kurum olarak kooperatifçilik yapıları örnek gösterilebilir. Kooperatifçilik, tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet sureti ile sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklardır. Faaliyet türlerine göre Üretim, Tüketim, Kredi, Yapı ve İşyeri, Diğer Kooperatifler olmak üzere beş guruba ayrılırlar (Koçtürk,2014). Buradaki benzerlik faizsiz bir işleyiş için ortaklık konusudur. AED’deki ortaklık sistemi beş üretim faktörü arasında gerçekleşirken, kooperatifçilikte belli bir kitlenin bir araya gelmesi ile ortaklık söz konusudur. Bu ayrımı da belirtmek önemlidir.

AED’ nin önerdiği ortaklık sisteminin uygulanabilirliği, gerekli yasal ve mevzuat hazırlanması durumunda ve meslek kuruluşlarının mensuplarına referans olacak şekilde düzenlemelere gitmesiyle gerçekleştirilebilir görülmektedir. Nitekim günümüzde “Gayrimenkul Sertifikası”¹ sistemiyle her gelir gurubuna hitap eden tasarruf sahiplerinin projeye ortak olunmasının sağlanması AED’deki ortaklık konusunun gerçekleştirilebileceğini kanıtlar niteliktedir.

4.2 Hakkı Müktesep Karşılığı Kredi ve Uygulanabilirlik Değerlendirmesi

AED’de Hakkı Müktesep Karşılığı kredi sistemi, tasarruf sahiplerine hitap etmektedir. Tasarruf sahiplerinin faizsiz kredi alma hakkına sahip olabilmeleri için ellerinde bulunan tasarruflarını bankada tutmaları istenmektedir. Herhangi bir kişi tasarrufunu bankada tuttuğu sürede kredi kullanma hakkı elde eder. Bu “Bankaya yatırılan para x bankada kaldığı süre = Hakkı Müktesep kredi hacmi” formülü ile belirlenmektedir. Böyle bir sistemin olması bireylerin tasarruflarının finans kuruluşlarında toplanmasını ve ekonomiye kazandırılmasını sağlayacaktır (Erbakan 2010 67).

Yatırımcılar ve tasarruf sahipleri açısından çıkar uyumu olduğu iddia edilen bu kredi sisteminde, tasarruf sahibi için parasını yastık altında bekletmektense bankaya koymak avantaj olacaktır. Ne kadar çok parayı bankada tutarsa kredi hacmi o kadar daha yüksek olacaktır (Erbakan,2010). Bu kredi sistemi günümüzde uygulanabilirlik açısından yeterli kaynağı oluşturmada problem oluşturabilir. AED, kendi içinde bir bütünlük arz etmektedir. Ancak AED’ye geçiş sağlarken tamamıyla faizsiz bir sisteme tasarruf sahiplerini dahil etmek kolay olmayacaktır. Günümüzde katılım bankacılığında emek-sermaye ortaklığı mevzuna olan talebin %1-2 oranlarında seyretmesi, tasarruf sahiplerinin ekseriyette faiz gelirine karşın paralarını bankalarda tutması ve isteyen düşük faiz oranlarında istediği zaman kolayca kredi alma hakkı elde etmesi Hakkı Müktesep Karşılığı

¹ Gayrimenkul Sertifikası; inşa edilecek veya edilmekte olan bir projenin finansmanında kullanılmak üzere ihraç edilen menkul kıymetlerdir. Gayrimenkul Sertifikası yatırımcılara sertifika biriktirerek konut sahibi olma veya gayrimenkul değerlemesine katılma imkanı sağlar. Küçük yatırımcılara değerli gayrimenkul projelerine yatırımları oranında ortak olma imkânı sağlayan, faizsiz bir sermaye piyasası aracıdır (<http://www.toki.gov.tr/gayrimenkul-sertifikasi> , Erişim Tarihi: 01.04.2017)

kredisi yoluyla yeterli sermayeyi toplayamayabilir. Haliyle AED'ye geçiş sürecinde finansı faizsiz olarak toplamak adına bu kredi sistemi geliştirilebilir.

AED'deki bu kredi sisteminin her ne kadar günümüzde yatırımları faizsiz finansla besleme noktasında yetersiz kalsa da mevcut haliyle talep göreceği aşikardır. Çünkü ülkemizde faiz noktasında dini vecibelere hassasiyet gösteren tasarruf sahipleri vardır. Bu kişiler tasarruflarını faizsiz olarak çeşitli şekilde değerlendirmeye çalışmaktadırlar. Örneğin faize bulaşmadan konut sahibi olmak isteyenler “elbirliği sistemi”yle bunu gerçekleştirebilirler. İlk olarak Eminevim şirketi tarafından ortaya konulan Elbirliği sistemi, konut veya gayrimenkul almak isteyen kişilerin ne kadarlık bir gayrimenkul almak istiyorlarsa o kadarlık gayrimenkul değerinde guruplara dahil olmaktadır. Mesela 300 bin TL'lik konut almak isteyen 20 kişi bu sistemde bir gurup haline getirilir. Bu 20 kişi tasarruflarını bu sistem üzerinde birleştirerek konut ihtiyacını karşılar. Sadece organizasyon ücreti ödenir (Kumbasar,2016). Nitekim Eminevim dışında günümüzde katılım bankalarına çeşitli ihtiyaçları karşılamak için kredi alanları da sistem çerçevesinde değerlendirdiğimizde, Hakkı Müktesep Karşılığı kredi sistemiyle finans sağlanabileceğini söylemek mümkündür. Türkiye Katılım Bankalar Birliği raporuna göre 2015 yılında 79,2 milyar TL katılım bankalarından fon kullanımı gerçekleşmiştir (TKBB, 2015). Bu fonu kullananlar daha az maliyetli olacak olan bir sistemi benimsemesi ve tam anlamıyla faizsiz bir modele yönelmesi açısından Hakkı Müktesep Karşılığı kredi sistemini kullanabilir. Konveksiyonel bankaları da değerlendirmeye tabi tutarsak faiz gelirine yönelik alternatifleri geliştirmek faizle çalışan tasarruf sahiplerini sisteme dahil etme açısından önem arz etmektedir.

4.3. Emek Karşılığı Kredi ve Uygulanabilirlik Değerlendirmesi

AED'de faizsiz kredi sistemlerinden bir tanesi de emek için işyerine verilen kredidir. (Karagülle 1993: 28). Erbakan bu kredi sistemini bir örnekle açıklamaktadır. Erbakan'a göre, mesela “benim bir konfeksiyon atölyem var, burada 20 tane dikiş makinam var, işçilerimi tutup çalıştırırsam konfeksiyon üretebiliyorum ve kârlı iş yapabiliyorum. Piyasada şartlar müsait ancak ne var ki işletme sermayem yok. Adil Düzen'de bu bir problem değildir. Atölye sahibi olduğum vesikamı ortaya koyarım, dürüst bir insan olduğuma dair mensup olduğum ‘Ahlâk topluluğu’ nun bana verdiği ‘Tezkiye’ belgesini ortaya koyarım giderim makinalarımın ve atölyemin gerektirdiği usta ve işçileri arar bulurum. Atölyemin kaç usta ve işçiyle üretim yapacağı ‘Meslek kuruluşum, loncam’ tarafından belirlenmiştir. Bu şartlara uygun olarak usta ve işçilerin de çalıştıkları zaman ne kadar ücret almaya layık oldukları tahsil, tecrübe, ehliyet ve kabiliyetlerine göre kendi meslek kuruluşları tarafından belirlenmiştir. Diyelim ki Adil Düzen'de bir dikiş makinası ustası 1 ay çalıştığı zaman 5 bin TL alacaktır. Bu kimseleri alır getirir işe başlatırım. Bunların ücretlerini banka yani devlet öder, ben müteşebbis olarak, atölye sahibi olarak borçlanırım. Bilahare ürettiğim konfeksiyonu satar borcumu öderim. İşte üretim için çalışanlara ödenen bu kredinin adı Emek Kredisi'dir” (Erbakan 2010: 68)

AED'deki kredi sisteminin günümüzde Küçük ve Büyük Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) üzerinde etkili olabilir. Nitekim KOBİ'lerin ülkemizde istihdama katkısı yaklaşık %78-80 arası olduğu ifade edilmektedir (Bilici ve Kolçak, 2013). Bu da ekonomi içerisinde Kobilerin payının önemli olduğunu gösterir. Günümüzde istihdama katkı sağlanması açısından devletin çeşitli politikaları vardır. Bunlar vergi teşviki, sigorta teşviki vs gibi olmakla birlikte KOSGEB aracılığıyla faizsiz kredi sağlama veya bankalardan alınan kredilerin faizini yüklenme gibi çeşitli politikalarla da Kobiler desteklenmektedir. KOSGEB'in 2016 verilerine göre toplam KOBİ destekleri 541 milyon TL gerçekleşmiştir. Bunun 451 milyon TL'si geri ödemesiz destek, 58 milyon TL'si geri ödemeli destek ve 32 milyon TL'si ise faiz desteği olarak gerçekleşmiştir (KOSGEB,2016). Haliyle KOSGEB'in bu desteklerle istihdama katkısı şüphesiz vardır. Emek Karşılığı Kredi sistemi de KOSGEB üzerinden kurumsallaşmış doğrudan emek istihdamına yönelik uygulanabilir. Dolayısıyla geri ödemesiz faizsiz finans desteği yerine geri ödemeli doğrudan emeğe yönelik faizsiz finans

desteğinin sağlanması istihdamı olumlu yönde etkileyeceği gibi üretimi de arttıracaktır. Geri ödenen kredi ile başka kişilere veya kurumlara faizsiz kredi de böylelikle sağlanmış olacaktır. Böylelikle 541 milyon TL'lik kaynak daha da genişletilebilir. Faizsiz bir yapının oluşması açısından KOSGEB'in kredi faiz desteğini geri çekmelidir. Nitekim kredi faiz desteği mevcut kapitalist sistemi beslemektedir. Emek Karşılığı Kredi'nin finanse edilmesi için devletin kaynak oluşturması önemlidir.

4.4. Rehin Karşılığı Kredi ve Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi

Erbakan bu sistemi tarımsal ürünler üzerinden örneklendirmektedir. Örneğin bir çiftçi, cari fiyatlarla 1000 TL değerinde buğdayını ambara verir. Buğdayın bugünkü değerinden hesapla %80'inin yani 800 TL'sine kredi olarak alır. Burada beklenti gelecekte buğdayın fiyatının artacağı şeklindedir. Üç ay sonra tüketicinin 1000 liralık buğdayı 1200 TL değerine yükseldiğinde rehin olarak bıraktığı yani satmadığı buğdayını 1200 TL'ye vakfa satar. Dolayısıyla herkes bu örneğe binaen rehin karşılığı kredi alma hakkına sahip olabilir (Erbakan, 2010).

Rehin Karşılığı Kredi sisteminin uygulanabilmesi verilen örnek doğrultusunda çeşitli alanlarda iktisadi vakıfların çoğaltılması ile mümkündür. Ancak verilen rehin buğdayın değerinin artıp artmayacağı meçhuldür. Üretimi teşvik eden bir sistem olan AED'de fiyatların artışının zayıf olması Buğdayın gelecek dönemde ne kadar artabileceği sorusunu gündeme getirmektedir. Nitekim rehin karşılığı kredi alan kişi zamanı geldiğinde kredisini geri ödemek için buğdayını satmak zorunda kalacak ya da rehine konu olmayan geliriyle kredisini ödeyecektir. Yani bu sistemle faizsiz kredi kullanan kişi krediyi üretime yönelik bir alanda kullandıysa kredisini kazancından ödeyecek, eğer tüketime yönelik bir alanda kullandıysa rehin bıraktığı buğday üzerinden geri ödemesini yapacaktır. Bunun çiftçiler tarafından uygulanabilirliği için kurumsal yapılanmalara ihtiyaç duyulacağını ifade etmemiz gerekir.

Tarım dışında bu kredi sistemini kullanabilmek mümkün olabilir. Günümüzde verilen kredilerin çoğu ipotek karşılığındadır. Örneğin herhangi bir konut alacak kişi alacağı konutu ipotek göstererek kredi alma hakkına sahip olabilir. Haliyle kredi alacak kişiler kredilerine oranla mallarını karşılık göstererek kredi alabilirler. Ancak sistem üretime teşvik ettiği için alınan kredinin üretime yönelik olmasını sağlayacak yasal zemin hazırlanmalıdır.

4.5. Ödenmiş Vergi Karşılığı Kredi ve Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi

AED vergi bir defa olmak üzere devletin üretime yapmış oldu katkıları karşılığında alınır. Erbakan'a göre, "ödenmiş vergi karşılığı kredi" den maksat bir kimse, ortaklık veya kuruluşun "Devletin gelir teminine vesile olması" münasebetiyle kazanmış olduğu bir kredi imkânıdır. Kim devletin gelir teminine vesile olursa, bu vesile olduğu gelire bağlı olarak belli kriterler uyarınca ayrıca devletten belli şartlarla kredi alabilir. Bu sistemden alınacak vergi payı anaya ile belirlenir. Vergi kapitalist sistemde tüketim üzerinden alınırken, AED'de üretim üzerinden ve bir defa da alınır (Erbakan,2010).

Vergi, devletin en önemli gelir kaynaklarından bir tanesidir. Maliye Bakanlığı verilerine göre devlet bütçesinin yaklaşık %85'ini vergi gelirleri kapsamaktadır ve harcamalar için önemli bir gelir kalemidir (Maliye Bakanlığı,2016). Bu bağlamda devletin AED'de belirtilen tek vergi prensibine geçmesi ve üretim üzerinden verginin alınması hemen geçiş sağlanabilecek bir durum değildir. Nitekim vergi, bir maliye politikası aracı olarak kullanılmaktadır. Vergi oranları ya da verginin kapsamı artırılırsa kişi ve kurumlara daha az harcanabilir gelir bırakılır ve bu yolla toplam talep denetim altına alınmış olur. Tersine yapıp da vergi oranları ya da verginin kapsamı düşürülürse kişi ve kurumların elinde daha fazla harcanabilir gelir kalacağı için harcamalar ve bu yolla da toplam

talep yükselir. İlki ekonomiyi soğutmak, ikincisi ise canlandırmak amaçlı kullanılabilir (Eğilmez, 2012).

Günümüzde AED’de iddia edilen tek vergi prensine geçiş her ne kadar zor olsa da, AED’de vergi ödemesine karşılık faizsiz kredinin verilmesi devlet tarafından uygulanması mümkün olabilir. Bunun için kurumsal anlamda bir yazılım kurulması halinde vergisini düzenli ödeyen ve doğrudan üretim meydana getirecek kuruluşlara faizsiz kredi imkanı sunulabilir. Bir şirket veya kuruluş ne kadar çok vergi verirse bir o kadar faizsiz kredi alma hakkı elde edebilir. Haliyle bu durum kurumların vergi kaçırmasına engel olabileceği gibi, kurumları üretim ve ihracata teşvik edecektir. Böylelikle devlet vergi gelirlerini arttırırken üretime de katkıda bulunmuş olacaktır. Bu olay büyük ve küçük her türlü firmaya uygulanabilecek bir ekonomik araçtır.

4.6. Yatırım Projesi Karşılığı Kredi ve Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi

Büyük yatırımcılar için tasarlanmış olan bu kredi sistemi üretime teşvik edici faizsiz kredilerden bir tanesidir. AED sisteminde devlet, yaptığı teşviklerle makro planları hazırlatmış ve bu planların ülkenin her ekonomik bölgesi için öncelikle nereye yapılacağını teşvikli yatırım projeleriyle ortaya koymuş olacaktır. Devletin hazırlatmış olacağı bu projeleri tecrübeli ve liyakat sahibi müteahhitler üstlenecektir. Herhangi bir şirket veya müteahhit projenin üstesinden gelebileceğine dair referans belgesini bağlı bulunmuş olduğu meslek ve ahlak kuruluşlarından alacaktır. Örneğin Bayındırlık Bakanlığı bir müteahhidin durumuna göre bu müteahhit 5 milyon TL’lik veya 10 milyon TL’lik veya sonsuz büyüklükte taahhüt isleri yapabilir diye ehliyet karnesi veriyorsa, Adil Düzen’de de ehil kimselere hangi konuda ne miktar taahhüt isleri yapabilecekleri meslek kuruluşları tarafından kendilerine teminatlı ehliyetler olarak verilmektedir (Erbakan 2010).

AED’nin faizsiz kredi seçeneklerinden olan bu modelin de uygulanabilirliği mümkündür. Nitekim ülkemizde büyük işadamları bir yatırım yapacakları zaman faizli kredi ile çalışmak zorundadırlar. Bu da maliyetleri arttırdığı için tüketiciye yansımaktadır. Dolayısıyla büyük yatırımların faizsiz desteklenmesi maliyetlerin düşüşüne neden olacaktır. Günümüzde tam örtüşmese de kamuya ait olan Kalkınma Bankasının “Cazibe Merkezi” programının büyük yatırımcılara faizsiz kredi desteği taahhüdü ile AED’nin yatırım projesine karşılık kredi sistemi arasında benzerlik vardır. Programa göre, büyük yatırım yapmak isteyenlere sıfır faizli kredi veya indirimli faiz desteği sağlanacak. Faizsiz kredi ile birlikte devlet, hem ücretsiz danışmanlık hizmeti hem de arsa desteği sağlayacak (Milliyet, 2017). Ancak programda sıfır faizli kredi, kredinin faiz ödemesini devletin üstlendiği bir sistemle sifira inmektedir. Bu yüzden AED’deki modelle tam uyum sağlar diyemeyiz. Ancak uygulanabilirlik açısından somut bir delil teşkil eder.

Devlet, yatırımları ve ekonomiyi besleme bakımından kamu bankalarına sahiptir. Yatırımlara kredi sağlama noktasında Kalkınma Bankası’nın önemli bir rolü vardır. Yatırım projelerine karşı devletin faizsiz kredi sağlaması iki şekilde gerçekleşebilir. Bunlardan birincisi devletin ekonomiyi canlandırmak için ayırmış olduğu hibelerin kullanılması veya yatırım projelerine karşı faizsiz kredi kullanımı için bütçedeki payın artırılması, ikincisi kamu bankalarının organizesi ile kar ortaklığı prensibine dayanan projelere katılımın sağlanmasıdır. Örneğin TOKİ’nin çıkarmış olduğu “Gayrimenkul Sertifikası” gibi faizsiz finansal araçlara benzer, doğrudan istihdam oluşturacak ve ihracatı artıracak üretim alanlarında bir organizasyon yapılabilir. Böylelikle büyük yatırımlar faizsiz olarak desteklenebilir.

4.7. Selem Senedi Karşılığı Kredi ve Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi

Selem, ödemenin nakit olarak sözleşme anında yapıldığı, ancak satın alınan varlığın teslimatının önceden belirlenmiş tarihe kadar ertelendiği bir alım-satım işlemidir (Akbulak ve Özgüç,2004). AED’de sipariş kredisi olarak tanımlanan Selem Senedi, Erbakan(2010) tarafından

şöyle örneklendirilmektedir. “Diyelim ki bir kimsenin bir mandırası mevcuttur. Bu mandırası tam kapasite ile çalıştığı zaman A kalitesinde M teneke peynir üretebilecek kapasitededir. Mandıra, koyunları kendi besliyor veya piyasadan süt alıyor. Mayıs ayında bol süt çıkınca Haziran ayında bu peynirleri üretip teslim edebiliyor. Mandıranın yöneticisi mesela Ocak ayında daha teslime 6 ay varken herkese soruyor ve diyor ki ben mandıra sahibiyim ve mandıram su zamanda, su kalitede, su kadar peynir üretebilecek kapasitededir. Biliyorsunuz ki Haziran ayında 1 teneke peynir 100 TL’ye satılıyor. Su anda Haziran’a 6 ay var, şimdi bana 70 TL verirsiniz size mesela 5 Temmuz’da A kalitesinde 1 teneke peynir teslim edeceğim. Kim almak istiyor. Diyelim ki bu teklif karşısında herkes düşündü 5 Temmuz’da 100 TL’ye 1 teneke peynir almaktansa şimdi 70 TL vermeyi uygun gördü. Bu teklifi kabul edenler mandıra yöneticisine isimlerini, adreslerini bildiriyorlar ve 70 TL’lerini ödüyorlar, mandıra temsilcisi kapasitesini dolduracak kadar siparişi daha Ocak ayında almış oluyor ve bu siparişi verenlere bir "Selem Senedi" veriyor. Bu senedin üzerinde, bu senedi ibraz edene 5 Temmuz tarihinde A kalitesinde 1 teneke peynir teslim edeceğini yazıyor, taahhüt ediyor, adresini, mührünü, imzasını koyuyor ve senedi parayı verene teslim ediyor. Böylece topladığı paralarla hammaddesini alıyor, masraflarını görüyor, işletme sermayesi ihtiyacını karşılıyor, mandırasını çalıştırıp peynirleri yapıyor bilahare bu peynirleri Selem Senedi sahiplerine teslim ediyor. Senedi geri alarak taahhüdünden kurtuluyor. İşte "Selem Senedi karşılığı kredi" bu mahiyette bir kredidir” (Erbakan, 2010).

Selem daha çok emtia finansmanında kullanılmaktadır. Peşin ödeme karşılığı ileri vadede teslimata dayalı forward sözleşmelerine benzemektedir. Forward sözleşmesi bir türev finansal ürün olup, belirtilmiş bir fiyatta ve belirtilmiş bir süreden sonra, bir varlık satma anlaşmasıdır. Selem sözleşmeleri genellikle tahıl, petrol, demir ve benzeri ölçülebilir ve standartlaştırılabilir emtia üzerine yapılmaktadır. Bu sözleşmelerin finansmanı için çıkarılan sukuklar, ikinci el piyasada nominal değer üzerinden işlem görebilmekte olup, emtianın teslim tarihindeki fiyatına yönelik beklentiler doğrultusunda alınıp satılabilmektedir (Tok,2009). AED’nin sipariş kredisi olarak tanımladığı Selem Senedi Kredi sistemi, islam ekonomisi literatüründe “İstisnai” olarak ifade edilmektedir. “İstisnai” ile “Selem” arasında çok az farklılık vardır. Aslında Erbakan’ın vermiş olduğu örnek “İstisnai” kavramını açıklar. Örneğin Selem’de alınacak malın parası tamamıyla ödenir. İstisnai’de hepsi ödenmeyebilir. İstisna sözleşmeleri belirli bir malın üretimi (örneğin ev inşası) için iken; selem sözleşmesi daha genel veya doğada üretilen mallar (örneğin pirinç) içindir (Usmanı,2008).

Selem senedi kredisi genel olarak özel sektörde karşılığını bulan bir sistemdir. İslami bankaların sukuk ihracı gibi bu kredi modeli üzerinde de üretici ile tasarruf sahibini bir araya getiren bir sistem kurulabilir. Selem senedi uygulaması, islam tarihinde uygulanan bir modeldir. Hatta günümüzde de karşılığı vardır. Konut sektöründe müteahhit gerekli sermayeyi elde etmek için inşa edilmeyen binanın dairelerini topraktan satışa başlar. Böylelikle “İstisnai” denilen sipariş usulü iş karşılıklı anlaşmayla daha ucuza yapılır. Bunu sistemsel olarak kamunun gerekli yasal zemini hazırlaması, özel finans kurumlarının aracı olması veya doğrudan şirketlerle tasarruf sahiplerinin buluşmasıyla uygulamak mümkün olabilir.

5.Sonuç

Faizsiz finans döngüsü günümüzde İslami bankalar olarak nitelendirilen katılım bankacılığı yoluyla sağlanmaya çalışılmaktadır. Çeşitli İslami finans ürünleri ile faize alternatif olunma çabasına girilmesi faizsiz finans kaynağı oluşturma açısından önemli gelişmelerdir. Faizsiz finans oluşturma açısından müşareke ve mudarebe sistemleri önemli kaynaklardır. Katılım bankaları bu sistemlerden elde ettiği finans kaynağını genel olarak murabaha sistemi üzerinden kullanılmaktadır. Murabaha sisteminin yaklaşık %80-%90 civarında kullanılması, bu sistemin Konveksiyonel bankacılığı faizli kredi sistemine benzerliği, faizin ekonomiye getirdiği maliyeti etkilememektedir. Bu durum katılım bankalarının Konveksiyonel bankalarla rekabetinden kaynaklanıyor, hem de katılım bankalarının

daha çok kazanma isteğinden geliyor. Haliyle katılım bankacılığının faize alternatif olamaması, yeni modellerin tartışılmasına yol açmıştır.

Adil Ekonomik Düzen, 1990'lı yıllarda Refah Partisi ile popüler olmuştur. Necmettin Erbakan'ın kapitalist ve sosyalist sistemlere karşı alternatif bir sistem önerisi olarak literatürde yer bulmaktadır. Sistemsel ve faizsiz bir ekonomik model önerisinde bulunan Necmettin Erbakan, Adil Ekonomik Düzen'in bir üretim ve ortaklık ekonomisi olduğunu söylemektedir. AED, devletin ve özel sektörün ekonomideki ağırlığının ne olacağını belirtilirken, para, vergi, kredi, sosyal güvenlik ile ilgili çeşitli öneriler sunmuştur.

Yatırımlar için tasarruflar büyük önem arz eder. Yatırımların finansı konusunda bankalar önemli bir konum teşkil ederler. Bankalar, tasarrufları sahiplerine belli faiz oranı taahhüt ederek toplarlar ve bu tasarrufları yatırımcılara kendi kazançlarını da dikkate alacak şekilde faizli kredi olarak verirler. Sadece yatırımcılar değil, tüketiciler de bu kredileri alabilir. Haliyle faiz hem yatırım mallarına hem de tüketim mallarına maliyet olarak yansır. Bu durumu bertaraf edecek olan mevcut faizsiz finans araçları da yeteri talep görememektedir. Bunun için alternatif faizsiz finans kaynağı oluşturma bakımından AED'de önerilen faizsiz kredileşme ilkeleri değerlendirilmeye önemlidir.

Adil Ekonomik Düzen, kendi içerisinde bir bütünlük arz etmektedir. AED'de sadece kredileşme ilkelerinin tek başına değerlendirilmeye tabi tutulması AED açısından kısır kalacaktır. Dolayısıyla para, vergi, sosyal güvenlik ve genel esasların da dikkate alınması gerekir. Ancak kredileşme ilkelerinin günümüzde uygulanabilirliğini ölçtüğümüzde kimi önerilen kredi sistemlerinin benzer uygulamalarının olduğunu, kimisinin de yasal zemin hazırlanması doğrultusunda uygulanabileceğini söylemek mümkündür. Ortaklıklar, Yatırım Projesi Karşılığı Kredi, Emek Karşılığı Kredi, Selem Senedi Karşılığı Kredi sistemlerine benzer uygulamalar varken Hakkı Müktesep Karşılığı Kredi, Ödenmiş Vergi Karşılığı Kredi ve Rehin Karşılığı Kredi sistemlerine yasal zemin oluşturulduğu takdirde gerçekleştirilebileceğini söyleyebiliriz.

Adil Ekonomik Düzen'de yatırımları veya üretimi destekleyecek faizsiz finans oluşturma açısından Hakkı Müktesep Karşılığı Kredi sistemi yetersiz kalacaktır. Hele kredilerin çok basitçe verildiği günümüzde birçok kimse kredi alma hakkı elde edeceği süreyi beklemeyebilir. Bu kredi sistemi faiz hassasiyeti olan bireyler için genellikle tercih edilebilir. Dolayısıyla Hakkı Müktesep Karşılığı Kredi sistemi geliştirilmeye ihtiyacı vardır. AED'de önerilen kredileşme ilkelerinden ortaklık ve yatırım projesi karşılığı kredi sistemleri AED sistemine geçiş için ağırlıklı kullanılabilir. Hane halkları tasarruflarını karlı işlere yatırma eğilimindedirler. Bu eğilim bu önerilen sistemlerle değerlendirilebilir. Haliyle devlet bu konuda organizasyon sahibi olmalıdır. Kalkınma Bankası aracılığıyla yatırım projelerinde tasarruf sahiplerini girişimcilerle buluşturabilir. AED sistemine geçiş devletin üretime yönelik politikalar yapması ve üretimi faizsiz desteklemesi ile mümkündür.

KAYNAKÇA

- Akbulak, Y., ÖZGÜÇ, E. "Alternatif Finansman Yöntemi Olarak İslami Finansal Araçlar ve Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler", Aktive Finans Dergisi, Kasım – Aralık 2004.
- BDDK. (2014). Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu. Ankara: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu - Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı.
- Bilici, N., KOLÇAK, M. (2013). Kobi'lere Sağlanan Finansal Desteklerin Üretim Ve İstihdama Katkıları: Erzurum Alt Bölgesinde (Erzurum-Erzincan-Bayburt) Bir Uygulama. Erzurum Smm Odası Eğitim Yayınları. Sayı 1, Erzurum

- Deloitte. (2014). Türkiye Katılım Bankacılığı. İstanbul: Deloitte.
- Eğilmez, M. (2012). Maliye Politikası ve Tavşan. <http://www.mahfiegilmez.com/2012/01/maliye-politikas-ve-tavsan.html> Erişim Tarihi: 05.04.2017
- Ersin, İ , Yıldırım, C . (2015). Necmettin Erbakan's Just Order Discourse in the Context of Islamic Economy. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (1), 143-174. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/836/issue/16842/175128>
- Islamic Financial Services Board (IFSB). (2016). ISLAMIC FINANCIAL SERVICES INDUSTRY STABILITY REPORT 2016. Kuala Lumpur: Islamic Financial Services Board.
- Koçtürk, O . (2014). “Türkiye’de Kooperatiflerin Vergilendirilmesi”. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13 (2), 119-136. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/yonveek/issue/13685/165608>
- KOSGEB (2016). 2016 Yılı Faaliyet Raporu, http://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/2016/KOSGEB_2016_Y%C4%B1%C4%B1_Faaliyet_Raporu.pdf Erişim Tarihi: 04.04.2017
- Kumbasar, M. (2016). Ev Sahibi Olmak ve Eminevim Örneği. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (5), . DOI: 10.17050/kafifd.204069
- Milliyet Gazetesi (2017), Başbakan Yıldırım: Yatırımcıya sıfır faizli kredi verilecek.24 Ocak 2017, <http://www.milliyet.com.tr/basbakan-binali-yildirim-ekonomi-2384010/> Erişim Tarihi: 05.04.2017
- Öztürk, M , İNAN, Ş . (2015). İktisadi Sistemlerde Bölüşüm Sorunu: Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Ortaklık Ekonomisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5 (2), 24-55. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/ayd/issue/3332/46197>
- S&P Global Ratings. (2017). Islamic Finance Outlook 2017 Edition. Dubai: S&P Global Ratings.
- Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi (SERPAM). (2013). İslamî Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği. İstanbul: Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Smith, A. (1997). Ulusların Zenginliği. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Terzi, A . (2015). Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı?. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (9), . Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/ksbd/issue/16222/169887>
- TKBB, Katılım Bankaları 2015 Raporu, http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM_2015_TR_final.pdf Erişim Tarihi: 04.04.2017
- TKBB. (2016). Katılım Bankaları 2015. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.
- Tok, A. (2009). İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları Ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler. Sermaye Piyasası Kurulu Hukuk İşleri Dairesi, Yeterlilik Etüdü, Ankara <http://spk.gov.tr/yayingoster.aspx?yid=992&ct=f&action=displayfile> Erişim Tarihi: 05.04.2017
- Türker, H. (2010). İslami Finans Sisteminde Finansal Aracılık ARACILIK. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu.

Usmani, M.T. (2008).Salam and Istisna. <http://www.scribd.com/doc/2927711/salam-and-istisna>
Erişim Tarihi: 06.04.2017

Zaher, T., & Hassan, M. K. (2001, Kasım). A Comparative Literature Survey of Islamic Finance and Banking. *Financial Markets, Institutions & Instruments*, s. 155-199.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Ersin, İ. & Duran, S. (2017). “Faizsiz Finans Döngüsünü Oluşturma Açısından Adil Ekonomik Düzen Söyleminin Kredileşme İlkeleri Ve Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi / Evaluation of Credit Principles and Applicability of the "Fair Economic Order" Subject to Create Interest Free Financial Cycle”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Millî Görüş Özel Sayısı) Volume 12/8, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11928>, p. 109-132.